

ISBN 978-83-8229-442-2

**Ostaszków,
skrzynka pocztowa nr 37**
**Ostashkov,
Post box No. 37**

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

**Ostaszków,
skrzynka pocztowa nr 37**

**Ostashkov,
Post box No. 37**

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Słowo wstępne

Katyń – to symbol sowieckiego mordu i miejsce pochówku polskich oficerów, przedstawiciele ponad czterdziestu profesji inteligencji polskiej, wezwanej do obrony ojczyzny w 1939 r. W słowie „Katyń” zawiera się pamięć o ofiarach decyzji Biura Politycznego KC WKP(b) z 5 marca 1940 r. Część zamordowanych zdołano odnaleźć i dokonać pochówku ich szczątków na polskich cmentarzach wojennych w Katyniu, Charkowie, Miednoje oraz Bykowni. Należy zaznaczyć, że Polski Cmentarz Wojenny w Miednoje jest największym na świecie miejscem pochówku osób służących prawu w II Rzeczypospolitej, zwłaszcza policjantów, z których niemal wszyscy po zatrzymaniu, niezależnie od stopni, zostali zamordowani zgodnie z decyzją katyńską.

Choć minęło ponad osiemdziesiąt lat od zbrodni, nadal jesteśmy dalecy od pełnego ujawnienia prawdy o dokonanych mordzie. Nie znamy wielu dokumentów wytworzonych przez władze sowieckie, nie zostały stronie polskiej przekazane pełne spisy ofiar, nie wskazano wszystkich miejsc ukrycia ich szczątków. Z upływem lat coraz głośniejszemu kwestionuje się prawdziwość dokumentów dotąd odnalezionych w archiwach rosyjskich. Zapomina się o uchwale Biura Politycznego KC KPZS z 7 kwietnia 1990 r., w której „Strona sowiecka, wyrażając głęboki żal w związku z tragedią katyńską, oświadcza, że stanowiła ona jedno z najcięższych przestępstw stalinizmu”.

Obecnie nie jest możliwa prezentacja w Rosji wystaw cytuujących ujawnione dokumenty wytworzone przez władze sowieckie. Usiłuje się negocjować prawdę o tragicznym losie obywateli państwa polskiego, więzionych w monastyrach w Kozelsku, Starobielsku i Ostaszkowie, które zostały przekształcone w obozy specjalne NKWD. Pomija się milczeniem złożone przez Instytut Pamięci

Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wnioski o udostępnienie dokumentów dotyczących dokonanej przez NKWD zbrodni oraz możliwości przeprowadzenia prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych szczątków obywateli polskich, aby następnie dokonać ich godnego pochówku.

Walka o prawdę trwa. Jej odzwierciedleniem jest wystawa „Ostaszków, skrzynka pocztowa nr 37”, która miała stanąć w monastyrze – Pustelni Niłowo-Stołobieńskiej. Przez pryzmat dokumentów sowieckich, listów ofiar i pamiątek tych nielicznych, którzy przeżyli, pokazuje ona tragiczny los obywateli polskich, więzionych na wyspie jeziora Seliger. Przemawiając językiem katów i ofiar, w sposób jednoznaczny wskazuje na sprawstwo zbrodni. Przez wspomnienie o losie rodzin ofiar, deportowanych w głąb sowieckiej Rosji, pokazuje, że okupanci, skazując je na powolne konanie, chcieli też zgładzić pamięć o zamordowanych. Pamięci jednak nie udało się zgładzić. Wystawa obnaża chęć zakłamania prawdy i uczy, pokazując los pokolenia lat trzydziestych i czterdziestych XX w., że niepodległość państwa i wolność jego obywateli nie są dane na zawsze, lecz zadane – Polskę wolną i niepodległą należy nieustannie strzec i prosić, tak jak ostaszkowscy jeńcy „o dar wielkiego serca, jasnego umysłu dla przewodników narodu” (*Modlitwa odmawiana przez uwięzionych, napisana przez zamordowanego w Kalininie ks. płk. Czesława Wojtyniaka [w:] Inwentarz dokumentów katyńskich przechowywanych w Kurii Metropolitalnej w Krakowie, oprac. S.M. Jankowski, A. Roliński, Kraków 2002*).

dr Karol Nawrocki
Prezes
Instytutu Pamięci Narodowej

Preface

The name ‘Katyn’ has come to epitomise the Soviet massacre and the burial site of Polish officers, members of the intelligentsia who represented over forty professions, and who had been called to stand in defence of their Homeland in September 1939. The word ‘Katyn’ preserves the memory of the victims of the decision passed by the Political Bureau of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) on 5th March 1940. Some of the remains of those killed were later found and reburied at the Polish war cemeteries in Katyn, Kharkov, Mednoye, and Bykovnia. The cemetery at Mednoye, it should be noted, is the world’s largest funeral site of those who served the Second Republic—especially policemen, almost all of whom, regardless of their rank, were murdered pursuant to the aforementioned decision.

Although more than eighty years have passed since the massacre, there is still a long way to go before the whole truth about the Katyn murders is revealed. Many documents drafted by the Soviet authorities remain unknown, the Polish side has never received a complete list of the victims, while not all sites where their remains were hidden have been indicated. Over the years, more and more questions have been raised as to the truthfulness of the documents found in the Russian archives. The resolution by the Politburo of the Communist Party of the Soviet Union of 7 April 1990, whereby “the Soviet side, expressing their deepest regret over the tragedy at Katyn, hereby declares that it was one of the gravest crimes of the Stalinist system”, is often forgotten.

Nowadays, the presentation of an exhibition containing quotes from the revealed documents drafted by the Soviet authorities is impossible in Russia. The truth of the tragic fate of the Polish citizens imprisoned at the monasteries in Kozelsk, Starobelsk, and Ostashkov, which were turned into special NKVD camps, tends to be called into question. Silence shrouds the applications submitted by the Institute of National Remem-

brance’s Commission for Prosecution of Crimes against the Polish Nation for documents related to the massacre perpetrated by the NKVD to be made available and for permission to search for and exhume the remains of the Polish citizens killed, so that they could finally receive a proper burial to be granted. The fight for the truth continues. The exhibition entitled ‘Ostashkov, Post box No. 37’ is the epitome of this process. It was initially meant to be installed at the Nilo-Stoloben Hermitage monastery. Through the Soviet documents exhibited, the victims’ letters and the memoirs of those few who survived, it was to present the tragic fate of the Polish citizens imprisoned on an island on Lake Seliger. Speaking the language of the victims and their tormentors, the quotations and exhibits clearly point to who the perpetrators were. By recollecting the fate of the victims’ families, who were deported deep inside Soviet Russia, the exhibition shows that by condemning them to a slow demise, the occupiers also sought to annihilate the memory of those massacred. But they did not succeed. The exhibition unveils their desire to distort the truth, and teaches us, by showing the trials and tribulations of the generation living in the 1930s and 1940s, that the independence of a state and the freedom of its citizens are not given once and for all. Poland, as a free and independent country, ought to be guarded incessantly, and “the gift of a great heart and clear mind for those who guide the nation” must be requested, as it was by the POWs at Ostashkov (‘Modlitwa odmawiana przez uwięzionych, napisana przez zamordowanego w Kalininie ks. płk Czesława Wojtyniaka’ [A prayer said by the prisoners, written by Fr. Col. Czesław Wojtyniak, killed in Kalinin], in S.M. Jankowski and A. Roliński (eds.), *Inwentarz dokumentów katyńskich przechowywanych w Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Kraków 2002*).

Karol Nawrocki, Ph.D.
President,
Institute of National Remembrance

Od autorów / From the authors

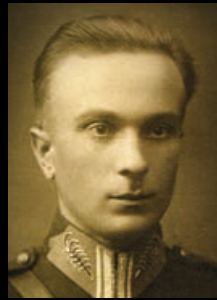
Tytuł wystawy – Ostaszków, skrzynka pocztowa 37 – nawiązuje do konkretnego miejsca, monasteru – Pustelni Niłowo-Stołobieńskiej, w którym zorganizowano jeden z obozów specjalnych NKWD. Na taki adres do wiosny 1940 r. przychodziły listy od rodzin do uwięzionych tam obywateli polskich. Tam też, w specjalnie przygotowanym pomieszczeniu, miała stanąć wystawa, stając się częścią klasztornego muzeum. Niestety, zamysł umieszczenia wystawy w murach ostaszkowskiego monasteru nie został zrealizowany. Władze klasztoru wycofały się z wcześniejszych obietnic. Być może kiedyś przyjdzie taki czas, że uda się powrócić do tego planu. Jednak obecnie tym istotniejsza jest możliwość prezentacji ekspozycji w innych miejscach w imię pamięci o ponad sześciu tysiącach obywateli polskich, więzionych w Ostaszkowie i zamordowanych w Kalininie.

The exhibition's title – Ostashkov, Post box No. 37 – refers to a specific place, namely the monastery – Nilovo-Stolobinskaya Hermitage, where one of the NKVD special camps was organised. Letters from families of Polish citizens imprisoned there, arrived at that address until spring 1940. An exhibition, becoming part of the monastery museum, was to be set up in a specially prepared room there.

Unfortunately, the idea to place the exhibition within the walls of the Ostashkov monastery was not realised. The authorities of the monastery withdrew from earlier promises. Perhaps there will come a time when we return to this plan. However, now it is all the more essential to present the exhibition in other places in the name of the memory of over six thousand Polish citizens imprisoned in Ostashkov and murdered in Kalinin.

*Ewa Kowalska
Kamila Sachnowska*

Fotografie jeńców.
Muzeum Katyńskie
Photographs
of prisoners of war.
Katyn Museum

MICHAŁ ADAMCZYK

STANISŁAW BEDNARSKI

JAN BRZOSTOWICZ

BOLESŁAW CHOMONTOWSKI

EDWARD CYGANKIEWICZ

JAN FIKUS

IGNACY GROMADZIŃSKI

ANTONI GRONKOWSKI

FRANCISZEK IDASZAK

TOMASZ JANCZUROWICZ

CZESŁAW KACPEROWSKI

ANDRZEJ KALINOWSKI

ADAM KELLER

ANTONI KORZEC

ALEKSANDER KORZYBSKI

JÓZEF KOSMAŃSKI

TADEUSZ KOWALEWSKI

IGNACY KRAKOWSKI

KONSTANTY KRYSZAŁOWICZ

WACŁAW KRZESZOWIAK

ROMAN KUC

STANISŁAW KUCZYŃSKI

TADEUSZ LEWANDOWSKI

JÓZEF MALINOWSKI

FRANCISZEK MATUSIK

JAN MATYJASIAK

EDWARD MISIŃSKI

KS. EDMUND NOWAK

EDWARD OLSZÓWKA

ANTONI PAPIEŻ

KS. RYSZARD PASZKO

STEFAN PAWLICKI

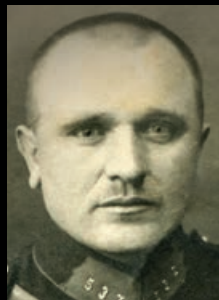
ANTONI PĘCAŁ

ALEKSANDER PIEKARSKI

ALEKSANDER PIETRNIK

BARTŁOMIEJ PIGULSKI

KONSTANTY PIOTROWSKI

EDWARD POLAK

JAN POWAŁA

JÓZEF REKLIŃSKI

KS. WIKTOR ROMANOWSKI

JÓZEF SKUZA

KAROL SMYRSKI

KAZIMIERZ SODUŁA

HENRYK STAŃCZAK

WIKTOR STAŚ

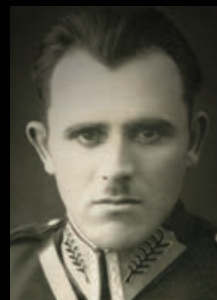
FRANCISZEK SZARUGA

WINCENTY SZYMICZEK

ADAM ŚWITAL

JÓZEF TENETA

JAN TURKIEWICZ

ANDRZEJ UDUĆ

BOLESŁAW UŁAŃSKI

BOLESŁAW WIEŚLAWSKI

STANISŁAW WOJTAS

TOMASZ WOJTKOWIAK

KS. CZESŁAW WOJTYNIAK

STANISŁAW ZYGMUNT

Podpisanie paktu Ribbentrop–
Mołotow, Moskwa, 23 VIII 1939 r.
Fot. Nara College Park
**Signing the Molotov-Ribbentrop
Pact, Moscow, 23 August 1939.**
Photo by: Nara College Park

„... granica sfery interesów Niemiec i ZSRR przebiegać będzie w przybliżeniu linią rzek Narwi, Wisły i Sanu”.

1939 sierpnia 23, Moskwa, Tajny protokół dodatkowy do paktu o nieagresji między Niemcami a ZSRR [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

23 sierpnia 1939 r. pakt Ribbentrop–Mołotow dzieli Europę Wschodnią na strefy wpływów – sowiecką i niemiecką.

1 września 1939 r. III Rzesza rozpoczyna atak na Polskę.

17 września 1939 r. Związek Sowiecki dokonuje inwazji na wschodnie tereny Rzeczypospolitej.

Do niewoli sowieckiej trafia ponad 240 tys. obrońców państwa polskiego.

Na Kresach zajętych przez Sowietów rozpoczynają się aresztowania osób uznanych za wrogów władzy sowieckiej.

Podpisanie paktu Ribbentrop–
Mołotow, Moskwa, 23 VIII 1939
r. Fot. za: J. Piekałkiewicz, *Polski
wrzesień. Hitler i Stalin rozdzielają
Rzeczpospolitą 1 IX 1939 – 17 IX 1939*,
Warszawa 2014
**Signing the Molotov-Ribbentrop
Pact, Moscow, 23 August 1939.**
Photo by: J. Piekałkiewicz, *Polski
wrzesień. Hitler i Stalin rozdzielają
Rzeczpospolitą 1 IX 1939 – 17 IX 1939*
(*Polish September. Hitler and Stalin
Tear Apart the Republic of Poland*
1 September 1939 - 17 September
1939), Warsaw 2004)

Defilada wojsk sowieckich
i niemieckich w Brześciu
Litewskim, 22 IX 1939 r.
Fot. Bundesarchiv

**The parade of German and Soviet
troops in Brest-Litovsk,
22 September 1939.**
Photo by: Bundesarchiv

“[...] the border of the sphere of interests of Germany and the USSR will run approximately along the line of the Narew, Vistula and San rivers.”

1939 sierpnia 23, Moskwa, Tajny protokół dodatkowy do paktu o nieagresji między Niemcami a ZSRR (23 August 1939, Moscow, Secret Additional Protocol to the Nonaggression Pact between Germany and the USSR) [in:] Katyń. Dokumenty zbrodni (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

On 23 August 1939, the Molotov-Ribbentrop Pact divided Eastern Europe into Soviet and German spheres of influence.

On 1 September 1939 Third Reich launched an invasion of Poland.

17 September 1939. The Soviet Union invaded the eastern territories of the Republic of Poland.

The Soviets took over 240,000 defenders of the Polish state prisoner.

Arrests of people considered enemies of Soviet power began in the Soviet-occupied eastern borderlands of Poland.

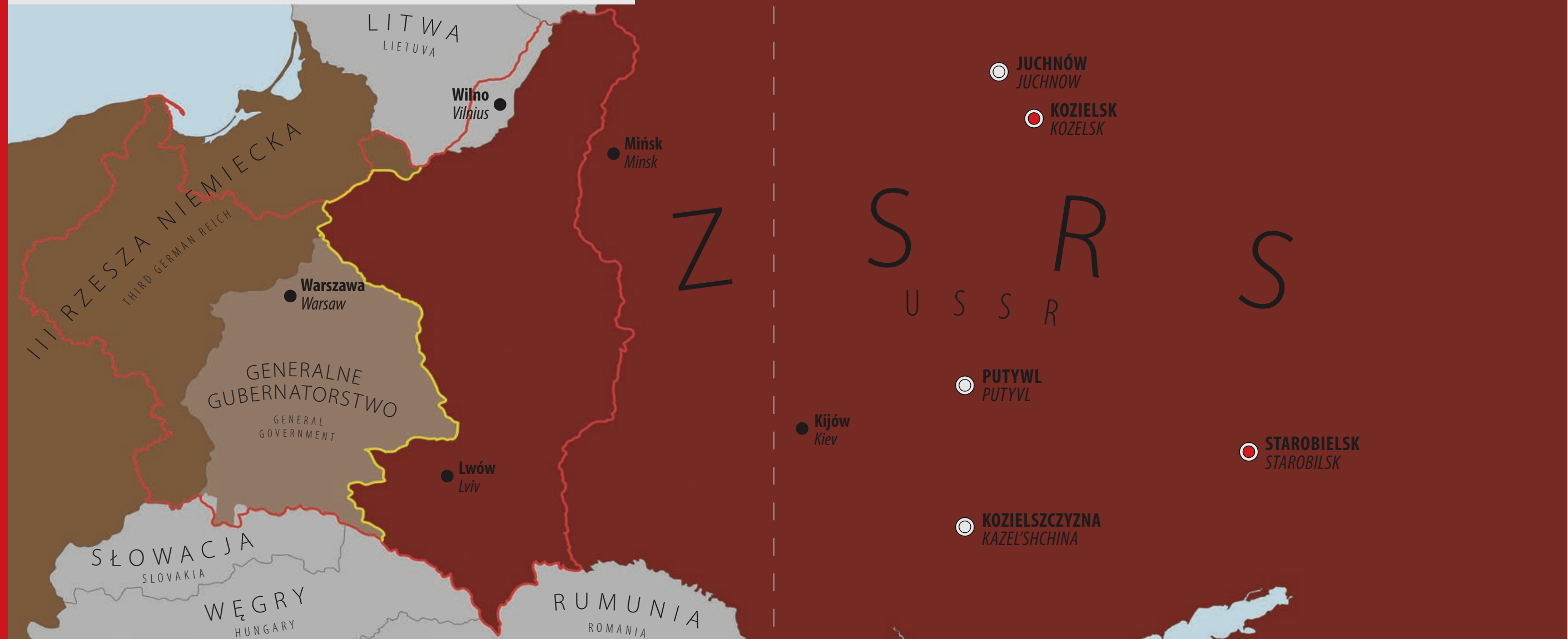
Defilada wojsk sowieckich
i niemieckich w Brześciu
Litewskim, 22 IX 1939 r.
Fot. Bundesarchiv

**The parade of German and Soviet
troops in Brest-Litovsk,
22 September 1939.**
Photo by: Bundesarchiv

Rozmieszczenie obozów NKVD dla polskich jeńców wojennych, X 1939 – III 1940

Location of NKVD camps for Polish prisoners of war, October 1939 – March 1940

- Granice II Rzeczypospolitej / Borders of the Second Polish Republic
- Sowiecko – niemiecka granica po 17 września 1939 r. / Soviet-German border after 17th of September 1939.
- Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich / Union of Soviet Socialist Republics
- III Rzesza Niemiecka / Third German Reich
- Generalne Gubernatorstwo / General Government
- Inne państwa / Other countries
- Obozy jenieckie / Prisoner-of-War Camps
- Obozy specjalne / Special camps
- Miasta / Cities

Rozkaz nr 0308

Jeńcy polscy decyzją władz sowieckich zostali rozmieszczeni w obozach zarządzanych przez NKWD.

„... Zorganizować 8 niżej wymienionych obozów do przetrzymywania jeńców wojennych:

- 1) Ostaszkowski – na bazie pomieszczeń byłej kolonii NKWD dla nieletnich na wyspie Stołobnoje, na jeziorze Seliger (obwód kaliniński), na 7 tysięcy osób, z doprowadzeniem do 1 października do 10 tysięcy osób [...]
- 2) Juchnowski
- 3) Kozielski
- 4) Putywelski
- 5) Kozielszczański
- 6) Starobielski
- 7) Jużski
- 8) Orański”.

1939 wrzesień 19, Moskwa. Rozkaz nr 0308 Ł. P. Berii o utworzeniu przy NKWD ZSRR Zarządu do Spraw Jeńców Wojennych i organizacji obozów [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

Polscy jeńcy w drodze do obozu, kadr z sowieckiej kroniki filmowej,
Fot. za: Убиты в Калининe, захоронены в Медном, т. 1, red. A. Gurjanow, Moskwa 2019

Polish prisoners on their way to the camp, frame from a Soviet chronicle
(Photo: Убиты в Калининe захоронены в Медном, vol. 1, A. Gurjanow (ed.), Moscow 2019)

Order No. 0308

Under the decision of the Soviet authorities, Polish prisoners of war were placed in camps administered by the NKVD.

“[...] Organise the following 8 camps for the detention of prisoners of war:

- 1) Ostashkov - on the premises of the former NKVD colony for minors on Stolobnoye Island, on Lake Seliger (Kalinin Oblast), for 7,000 persons, with an increase to 10,000 persons by 1 October [...].
- 2) Yukhnovo
- 3) Kozelsk
- 4) Putivl
- 5) Kozelshchyna
- 6) Starobilsk
- 7) Yuzha
- 8) Oranki”.

1939 wrzesień 19, Moskwa. Rozkaz nr 0308 Ł. P. Berii o utworzeniu przy NKWD ZSRR Zarządu do Spraw Jeńców Wojennych i organizacji obozów (19 September 1939, Moscow. Order No. 0308 by L. P. Beria on the creation of the Board of Prisoners-of-War (PW) and the Organisation of Camps at the NKVD of the USSR) [in:] (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

1939 wrzesień 19, Moskwa. Rozkaz nr 0308 Ł. P. Berii o utworzeniu przy NKWD ZSRR Zarządu do Spraw Jeńców Wojennych i organizacji obozów (19 September 1939, Moscow. Order No. 0308 by L. P. Beria on the creation of the Board of Prisoners-of-War (PW) and the Organisation of Camps at the NKVD of the USSR) [in:] (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

Teren byłego obozu NKWD dla jeńców wojennych w Ostaszkowie, zlokalizowanego w Niłowo-Stołobieńskiej Pustelni.
Fot. Aleksander Załęski

The site of the former NKVD camp for prisoners of war in Ostashkov, located in the Nilovo-Stolobynskaya Hermitage.
Photo by: Aleksander Załęski

„[...] wyczerpani do ostateczności, głodni i u kresu sił, dojechaliśmy [...] do celu. [...] wyładowano nas na stacji w Ostaszkowie, skąd maszerując [...] przybyliśmy na przystań, położoną nad ogromnym jeziorem. [...] po godzinie żeglugi stanęliśmy na przystani rysującego się w mrokach [...] wielkiego kompleksu budynków, nad którym dominowała wieża cerkwi [...]. Często zastanawiałem się, ile splendoru musiało być w klasztorze w czasach dawnych, gdy wierzący szukali w nim pociech religijnych”.

J. Bober, Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

“[...] we were extremely exhausted, hungry and on our last legs when we arrived [...] at our destination [...] we were unloaded at the station in Ostashkov, from where, marching [...] we got to the harbour located on a huge lake. [...] After an hour's sailing we came to a mooring, which looked like [...] a huge complex of buildings in the darkness, dominated by the Orthodox church tower. [...] I had often wondered how much splendour there must have been in the monastery in the old days when believers sought religious consolation there”.

J. Bober, Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia (Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs), K. Halicki (ed.), Łódź 2016

„... kontyngent najbardziej przestępczej kontrrewolucji...”

Do Ostaszkowa kierowano osoby uznane przez władze sowieckie za „szczególnie niebezpieczne”. Byli to m.in.: policjanci, pracownicy wywiadu i kontrwywiadu, straży granicznej, żandarmi, strażnicy więzienni, duchowni i osadnicy wojskowi. Do końca października znalazło się tu ponad 12 tys. jeńców. W sumie przez obóz przeszło prawie 16 tys. osób. Ponad 6 tys. z nich nigdy nie powróciło do domów.

„Ogółem w obozie przetrzymywanych jest policjantów i żandarmów: 6072 os[oby].

W tym:

- a) Polaków – 6013 os[ób]*
- b) Białorusinów – 28 os[ób]*
- c) Ukraińców – 23 os[oby]*
- d) Niemców – 4 os[oby]*
- e) Czechów – 2 os[oby]*
- f) Rosjan – 2 os[oby].”*

1940 luty 28, Moskwa. Informacja o składzie narodowościowym jeńców wojennych w obozie ostaszkowskim [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

“... a contingent of the most criminal counter-revolution ...”

People deemed “particularly dangerous” by the Soviet authorities were sent to Ostashkov. These included police officers, intelligence and counterintelligence personnel, border guards, military police officers, correctional officers, clergy and military settlers. By the end of October, more than 12,000 prisoners of war were held there. In total, almost 16,000 people passed through the camp. Over 6,000 of them never returned home.

“In total, police officers and military police officers are detained in the camp: 6072 pers[ons].

Including:

- a) Poles – 6013 pers[ons]*
- b) Belarusians – 28 pers[ons]*
- c) Ukrainians – 23 pers[ons]*
- d) Germans – 4 pers[ons]*
- e) Czechs – 2 pers[ons]*
- f) Russians – 2 pers[ons].”*

1940 luty 28, Moskwa. Informacja o składzie narodowościowym jeńców wojennych w obozie ostaszkowskim (28 February 1940, Moscow. Information on the National Composition of Prisoners of War in the Ostashkov Camp), [in:] Katyń. Dokumenty zbrodni (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

Orzełek państwowy wyszyty na podkładce sukiennej, odznaki różnych formacji mundurowych, znaczek ewidencyjny Policji Państwowej, nieśmiertelnik wojskowy, orzełek Policji Państwowej, orzełek Policji Województwa Śląskiego, orzełek wojskowy – odnalezione w zbiorowych mogiłach w Miednoje.

Muzeum Katyńskie

The national eagle embroidered on a cloth pad, badges of various uniform formations, National Police record stamp, military immortal, National Police eagle, Silesian Voivodship

Police eagle, military eagle were found in mass graves in Mednoye.

Katyn Museum

„Budynki stare, zawilgocone, pełne pluskiew i szcurków ...”

„W warunkach przeludnienia w pomieszczeniach nie tylko nie myje się podłóg, ale i nie zamiata. Z całego stanu osobowego obozu do 1 października przez łaźnię przeszło tylko około 1000 osób. Nie dezynfekuje się odzieży [...], nie zorganizowano golenia i strzyżenia włosów. Taka sytuacja w zakresie rozmieszczenia, żywienia i zaopatrzenia w wodę wywołuje wśród jeńców wojennych powszechne niezadowolenie i oburzenie”.

1939 październik 14, Moskwa. Raport naczelnika Wydziału Specjalnego Zarządu Głównego Bezpieczeństwa Państwowego W. Boczkowa dla Ł. Berii o złym przygotowaniu obozów ostaszkowskiego i orańskiego do przyjęcia jeńców wojennych [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„Był tam ścisk niebywały: legowiska swoje mieli jeńcy na pryzkach, których było, jak np. w cerkwi, kilka pięter. Spało na gołych deskach”.

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

“Buildings were old, soggy, full of bugs and rats ...”

“Under conditions of overcrowded rooms, not only are the floors not washed but also not swept. Only about 1,000 people of the entire camp population had passed through the bathhouse by 1 October. Clothes are not disinfected [...], shaving and haircutting have not been organised. This situation regarding deployment, feeding and water supply causes widespread dissatisfaction and indignation among the war prisoners.”

14 October 1939, Moscow. Report of the Head of the Special Department of the Main Directorate of State Security, V. Bochkov, to L. Beria on the poor preparation of the Ostashkov and Oranki camps to receive prisoners of war [in:] Katyń. Dokumenty zbrodni (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

“It was unbelievably crowded there: the prisoners had their beds on bunks, of which there were, like in an Orthodox church, several floors. They slept on bare boards”.

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia (Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs)*, K. Halicki (ed.), Łódź 2016

Szczoteczka do zębów, przybory do golenia, zapałki, łyżka, kubek, manierka, menażka, odnalezione w zbiorowych mogiłach w Miednoje. Muzeum Katyńskie

The toothbrush, shaving utensils, matches, spoon, mug, canteen, mess kit, were found in mass graves in Mednoye. Katyn Museum

„Jeńcom nie wydaje się całości ustalonych norm żywnościowych”

„Przy wydawaniu posiłków tworzyła się tysięcosobowa kolejka [...]. Cukru nie wydaje się w ogóle. [...] Znajdujące się w mieście piekarnie nie zaspokajają potrzeb obozu na chleb. [...] Nie zorganizowano dostaw wody pitnej (nawet surowej) dla jeńców wojennych [...].

Chleb wydaje się ważony, lecz waga jest niedokładna, przy wydawaniu chleba, podczas każdego ważenia, niedoważa się 400 g.

[...] wśród jeńców wojennych upowszechniano prowokację, że bolszewicy chcą zamorzyć wszystkich jeńców wojennych głodem i że 9 ludzi już zmarło”.

1939 październik 14, Moskwa. Raport naczelnika Wydziału Specjalnego Zarządu Głównego Bezpieczeństwa Państwowego W. Boczkowa dla Ł. Berii o złym przygotowaniu obozów ostaszkowskiego i orańskiego do przyjęcia jeńców wojennych [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„Karmiono nas dwa razy dziennie [...]. Stałym menu obozowym była pod różnymi postaciami kasza: raz zupa, innym razem na gęsto, z dodatkiem najczęściej zepsutej ryby lub tak zwanej w języku obozowym »komsy«. Była to również ryba, [...] zwykle zepsuta do tego stopnia, że toczyły ją robaki. [...] Na jeńcach żerował cały »naczelstwujuszczij sostaw«, urzędnicy, wachciorzy i kto chciał z obsługi sowieckiej. Nie tylko kradziono to, co było przeznaczone do kuchni, lecz kradziono bieliznę, masowo wykupywano przeznaczone na sprzedaż dla jeńców w sklepiku artykuły, kradziono przeznaczone dla chorych cukier, mięso, mleko i mąkę”.

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

“Prisoners of war do not get the entirety of the established food rations”

“A queue of a thousand people formed when meals were served [...]. Sugar is not distributed at all. [...] The bakeries in the city do not satisfy the camp's needs for bread. [...] No supply of drinking water (not even raw water) has been organised for the prisoners of war [...].

The bread appears to be weighed, but the scales are inaccurate; 400 g are underweight during the issuing of bread, during each weighing.

[...] a provocation has been spread among the war prisoners that the Bolsheviks want to starve them and nine people have already died”.

14 October 1939, Moscow. Report of the Head of the Special Department of the Main Directorate of State Security, V. Bochkov, to L. Beria on the poor preparation of the Ostashkov and Oranki camps to receive prisoners of war [in:] Katyń. Dokumenty zbrodni (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

“We were fed twice a day [...]. The regular camp menu consisted of groats in various forms: sometimes soup, at other times thick, with the addition of usually spoiled fish or what in the camp language was called »komsa«. It was also fish, [...] usually spoiled to the extent that it was infested with worms. [...] The entire »naczelstwujuszczij sostav«, officials, watchmen and whoever wanted from the Soviet staff, preyed on the prisoners. Not only was what was intended for the kitchen stolen but underwear was stolen, articles intended for sale to the prisoners in the shop were bought up en masse, sugar, meat, milk and flour intended for the sick were stolen.

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia (Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs)*, K. Halicki (ed.), Łódź 2016

„... musiał każdy pracować ...”

„Bez żadnego wynagrodzenia i w trybie obowiązkowym jeńcy wojenni kierowani są do prac na potrzeby obozu i związanych z obsługą własną”.

1939 wrzesień 28, Moskwa. Regulamin wewnętrzny obozu NKWD do przetrzymywania jeńców wojennych [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„[...] dziennie utrzymanie jednego jeńca w[o]jennego kosztowało państwo [...] 2 ruble 78,2 kop[iejki].

Jeśli wliczyć wartość [mienia] wykonanego rękami jeńców w[o]jennych, to dzienne utrzymanie zmniejszy się do 2 rubli 58 k[opiejek]. [...]

Komendant obozu, major Borisowicz”

1940 maj 25, Ostaszów. Raport komendy obozu dla P. Soprunienki o pobycie w obozie polskich jeńców wojennych [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 2, Warszawa 1998

„[...] musiał każdy pracować, często ponad siły [...] bez ochrony pracujących i możliwości ludzkiego wypoczynku. [...]

W okresie sześciomiesięcznego pobytu w obozie ostaszowskim rękami jeńców polskich [...] wykonano:

- 1) pobudowano dwa duże baraki, całkowicie uzbrojone do użytku;
- 2) wzniesiono rozwalone ściany i wyremontowano murowany budynek obok kuchni centralnej;
- 3) wyremontowano elektrownię wraz z maszynami i przewodami elektrycznymi oraz całą sieć przekątną w obozie;
- 4) pobudowano kilkanaście ustępów;
- 5) nasypiono groblę na podmurówce z kamienia długości 250–300 m wysokości 3–4 m”.

J. Bober, Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

Widok na starą groblę klasztorną, stan sprzed 1917 r.

A view of the old monastery dyke, before 1917.

“.. everyone had to work ...”

“Prisoners of war are directed to work for the camp needs and in connection with their own self care without any remuneration and on a compulsory basis.”

28 September 1939, Moscow. Internal Regulations of the NKVD Camp for the Detention of Prisoners of War [in:] Katyń. Dokumenty zbrodni (Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

“[...] daily maintenance of one war prisoner cost the state [...] 2 roubles 78.2 kop[iecks].

If we include the value of [property] made by the war prisoners' hands, the daily maintenance will decrease to 2 roubles 58 kopecks. [...]

Camp Commander, Major Borisovets”

25 May 1940, Ostashkov. Report of the Camp Commander to P. Soprunienko on the Polish war prisoners' stay in the camp) [in:] Katyń. Documents of the Massacre, vol. 2, Warsaw 1998

“[...] everyone had to work, often beyond their strength [...] without labour protection or opportunities for human recreation. [...]

During their six-month stay in the Ostashkov camp, with the hands of the Polish prisoners of war [...]:

- 1) two large barracks, fully armed for use, were built;
- 2) walls that had been blown down were erected and a brick building next to the central kitchen was repaired;
- 3) the power station was repaired, along with machinery and electrical cables, and the entire transmission network in the camp;
- 4) more than a dozen toilets were built;
- 5) a 250-300 m long and 3-4 m high dyke was constructed on a stone foundation.”

J. Bober, Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs, K. Halicki (ed.), Łódź 2016

Szkic obozu w Ostaszkwie wykonany przez więźnia, za: J. Bober, Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

A sketch of the Ostashkov camp made by a prisoner. After: Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs, K. Halicki (ed.), Łódź 2016

„Grobów ich nie zdobią krzyże”

„Największa śmiertelność przypada na obóz ostaszkowski”

1940 luty 21, Moskwa, Raport Wydziału Sanitarnego Zarządu JW dla S. Niechoroszewa na temat chorób i śmiertelności w obozach jenieckich. [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„O udzieleniu umierającemu pociech religijnych nie było mowy”

The Polish Institute and Sikorski Museum, kol. 172/1, *Relacja kapitana Stanisława Michułki*

„[...] Cmentarz, na którym spoczęli koledzy [...] położony jest na łądzie stałym, za domami, w których mieściły się kwatery oddziału wartowniczego [...] Ziemia, w której leżą, przesiąkła krwią i łzami braci naszych [...] Czy może być im lekka?”

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

Kwatera na cmentarzu w Głuboczycy (Trojeruczycy), gdzie spoczywa nie mniej niż 45 jeńców zmarłych w obozie w Ostaszku. Fot. M. Siemiński, IPN

A quarter of the cemetery in Głubochitsa (Trojeručica) where no less than 45 war prisoners who died in the Ostashkov camp are buried. Photo: M. Sieminski, IPN

“Their graves are not decorated with crosses”

“The highest mortality falls on the Ostashkov camp”

21 February 1940, Moscow, Report of the Sanitary Department of the Board of POW to S. Nechoroshev on diseases and mortality in POW camps) [in:] Katyń. Documents of the Massacre), vol.1, Warsaw 1995

“There was no question of giving religious consolation to the dying”

The Polish Institute and Sikorski Museum, col. 172/1, *Relacja kapitana Stanisława Michułki* Stanisław, *The relation by Captain Stanisław Michulka “Stanisław”*

“[...] The cemetery where my colleagues are buried [...] is on the mainland, behind the houses where the guard unit's quarters were located [...] The soil where they lie is soaked with our brothers' blood and tears [...] Can it be light for them?”

J. Bober, *Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs*, K. Halicki (ed.), Łódź 2016

„Oficerowie w większości nastawieni są patriotycznie...”

1939 listopad [nie wcześniej 15], Moskwa. Raport kierownictwa Zarządu JW o stanie podległych mu obozów jenieckich [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„Od 27 września do 15 października [...] przeprowadzono 11 zebrań i 114 pogadanek z udziałem prawie 15 000 jeńców wojennych [...]”

Odbyło się 6 seansów filmowych z udziałem około 7000 os[ób] [...]”

1939 październik 16, Ostaszków, Raport komendy obozu ostaszkowski dla Zarządu JW o stanie obozu [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„W obozie było kino; chociaż wyświetlano w nim filmy sowieckie, przeważnie propagandowe, cieszyły się one nieustęty zawsze dużą frekwencją. Nie można było się temu dziwić, trzeba było przecież w jakiś sposób zabić tę beznadziejną nudę, która była nieodłączną towarzyszką życia obozowego.

[...] Biblioteki w obozie nie było, a to, co dawały władze obozowe, [...] była to literatura propagandowa. Znikoma

ilość książek polskich, które zdołano uratować, kursowała z rąk do rąk. Starano się urządzać czytanie zbiorowe, lecz nadzór [...] uniemożliwiał te zamiary. Bano się widocznie, by jeńcy nie oddziaływali na siebie, by [...] zapobiec »spiskom«, które wszędzie i zawsze węszone.

[...] Wielu spośród jeńców pisało pamiętniki, wiersze i opowiadania, skwapliwie przechowywane przed władzami obozowymi i prowokatorami. [...] Kolega [...] przechowywał swoje pamiętniki, pisane na bibułkach do kręcenia papierosów, w deszczulce szczotki do ubrania.

[...] uzdolnieni [...] jeńcy rzeźbili w drewnie i marmurze, którego dużo było w rozwalonych cerkwiach, oraz kości. Robiono pierścionki, szachy i inne niepozabawione wartości artystycznej przedmioty [...]”

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

“Most officers are patriotically oriented...”

1939 listopad [nie wcześniej 15], Moskwa. Raport kierownictwa Zarządu JW o stanie podległych mu obozów jenieckich (November 1939 [not earlier 15], Moscow. Report of the Management of the Board of POW on the condition of prisoner-of-war camps subordinate to it) [in:] Katyń. Dokumenty zbrodni (Katyń. Documents of the Massacre), vol.1, Warsaw 1995

“From 27 September to 15 October [...] 11 meetings and 114 talks were held with the participation of almost 15,000 prisoners of war [...]”

Six film screenings were held with the participation of about 7,000 persons [...]”

16 October 1939, Ostashkov, Report of the Ostashkov camp command to the Board of POW the condition of the camp) [in:] Katyń. Documents of the Massacre), vol.1, Warsaw 1995

“There was a cinema in the camp; although it screened Soviet films, mostly propaganda ones, they unfortunately always enjoyed a large attendance. One could not be sur-

prised; after all, one had to kill somehow the hopeless boredom that was an inseparable companion of the camp life.

[...] There was no library in the camp, and the camp authorities gave [...] propaganda literature. The few Polish books that were saved were passed from hand to hand. Attempts were made to organise group readings, but the overseers [...] prevented these intentions. They were afraid that the prisoners of war would interact with one another, that was [...] to prevent “conspiracies”, which were always and everywhere sniffed out.

[...] Many prisoners wrote memoirs, poems and stories, eagerly kept by the camp authorities and provocateurs. [...] A colleague [...] kept his diaries, written on cigarette paper, in the slat of a clothes brush.

[...] talented [...] war prisoners carved in wood and marble, found in significant amounts in destroyed churches and bone. They made rings, chessmen and other objects of artistic value [...]”

J. Bober, *Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs*, K. Halicki (ed.), Łódź 2016

**„Z głębi udręczonych serc wołamy do Ciebie, Panie” /
“From the depths of our tormented hearts we cry out to You, Lord”**

„Przebywający w obozie księża [...] byli wzorem dla jeńców. Oni udzielali pociech religijnych ze spowiedziami włącznie, oni urządzali w tajemnicy pogadanki na tematy religijne, historyczne i krajoznawcze. Szczególnie ks. Skorel tak barwnie opowiadał o Ziemi Świętej, a ks. Kantak o wszystkim ze znanstwem profesora i świetnego erudyty”.

J. Bober, *Za drutami obozów sowieckich. Wspomnienia*, oprac. K. Halicki, Łódź 2016

“Priests in the camp [...] were models for the prisoners. They provided religious consolation, including confessions. They secretly organised talks on religious, historical and tourist topics. In particular, Father Skorel talked so colourfully about the Holy Land and Father Kantak about everything with the knowledge of a professor and an excellent erudite.”

(Behind the Barbed Wire of Soviet Camps. Memoirs), K. Halicki (ed.), Łódź 2016

Modlitwa

„Z głębi udręczonych serc wołamy do Ciebie, Panie.
Nędzne strzępy, oderwane piorunem Twego wyroku od
ziemi ojczystej
i wichrem Twego gniewu ciśnięte w daleką obczyznę.
Przez przyczynę Panny Najświętszej, Matki Boga Żywego,
która od wieków zlewać raczyła na Polskę z Jasnej Góry,
Ostrej Bramy czy Zebrzydowskiej Kalwarii strumienie łask
swoich,
błagamy Cię, Panie o moc cierpliwości i wytrwania,
O możliwość dalszej walki orężnej za Polskę,
o opiekę Twą Boską błagamy Cię, Panie, nad krajem zbez-
czeszczonym przez wrogów.
O dar wiary niezłomnej w tryumf Twego Imienia,
o dar nadziei, że nikłymi siłami swymi potrafimy się przy-
czynić do tego tryumfu,
o dar miłości czynnej i żywej dla udręczonej Ojczyzny,
o dar miłosierdzia dla naszych nieprzyjaciół – błagamy
Cię, Panie.
O Polskę wolną i niepodległą – błagamy Cię, Panie.
O Polskę sprawiedliwą dla wszystkich swych synów – bła-
gamy Cię, Panie.
O Polskę miłosierną dla ubogich i uciśnionych – błagamy
Cię, Panie.
O Polskę czystych rąk – błagamy Cię, Panie.
O Polskę wzniosłych serc – błagamy Cię, Panie.
O Polskę wielką, rządzoną i dobrą – błagamy Cię, Panie.
O dar wielkiego serca, jasnego umysłu dla przewodników
narodu,
a dla nas o męstwo i szczęśliwy powrót do domu i rodzin
naszych – błagamy Cię, Panie
Przez Chrystusa Pana naszego. Amen”.

Modlitwa odmawiana przez uwięzionych, napisana przez zamordowanego w Kalininie ks. płk. Czesława Wojtyniaka [w:] Inwentarz dokumentów katyńskich przechowywanych w Kurii Metropolitalnej w Krakowie, oprac. S. M. Jankowski, A. Roliński, Kraków 2002

Różaniec, figurka św. Antoniego
i medalion z Matką Boską
Częstochowską odnalezione
w zbiorowych mogiłach w Miednoje.
Muzeum Katyńskie

**The rosary, St. Anthony figurine and a
medallion with Our Lady of Częstochowa
were found in mass graves in Mednoye.
Katyn Museum**

Prayer

*“From the depths of anguished hearts we cry out to You,
Lord.
Wretched scraps, torn away from our native land by the
lightning of Thy judgment
And with the wind of Thy wrath pressed into a distant land.
Through the intercession of the Most Holy Virgin, Mother of
the Living God,
who for centuries has deigned to pour down on Poland from
Jasna Góra,
Gate of Dawn or from Zebrzydowska Calvary,
We beg You, Lord, for the power of patience and persever-
ance,
for the possibility of further armed struggle for Poland,
for Thy divine protection, we implore Thee, O Lord, over
a country desecrated by its enemies
For the gift of steadfast faith in the triumph of Thy Name,
For the gift of hope that with our feeble strength we can con-
tribute to this triumph,
For the gift of active and living love for our anguished
Homeland,
For the gift of mercy for our enemies - we beg You, O Lord.
For a free and independent Poland, we implore You, O Lord.
For a just Poland for all her sons, we beg You, O Lord.
For a Poland of mercy for the poor and the oppressed, we
beg You, O Lord.
For a Poland of clean hands, we beseech You, O Lord.
For a Poland of noble hearts, we beseech You, O Lord.
For a Poland of greatness, government and goodness, we
beseech Thee, O Lord.
For the gift of a great heart and a clear mind for the leaders
of the nation,
And for our fortitude and happy return home and to our
families, we beg You, O Lord.
Through Christ our Lord. Amen”.*

A prayer recited by the imprisoned, written by Colonel Czeslaw Wojtyniak murdered in Kalinin [in:] Inventory of Katyń documents kept in the Metropolitan Curia in Kraków), S. M. Jankowski (ed.), A. Roliński, Kraków 2002

„Tęsknimy okropnie ...”

„Každy jeniec wojenny korespondencję z rodziną realizuje ściśle według instrukcji – jeden list na miesiąc. [...] listy przekazywane są do kontrolera politycznego, do przeglądu [...], a następnie [...] do oddziału pocztowego”.

1940 luty 22, Ostaszów. Raport P. Borisowca dla P. Soprunienki o stanie obozu [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

„Najdroższy Mężu
List Twój otrzymałam 18/1 cały nasz dom z wielkiej radości płakał a Oles krzyczał pokaz tatka. Tęsknimy okropnie jesteście wszyscy zdrowi. Bronuś i Manusia uczęszczają do szkoły. Mieszkam tam gdzieś mnie zostawił kartofle wykopałam było około 60 worków. Pszenica była ładna kochany Stasiu spełniam swój obowiązek ile mi sił starczy to znaczy że zaopatruję sumiennie nasze kochane dzieci i dom. Oczekując rychlejszej wiadomości od Ciebie całuję i pozdrawiam Cię serdecznie Twoja kochająca Kornela”

List od żony, znaleziony przy szczątkach Stanisława Kułakowskiego (Muzeum Katyńskie)

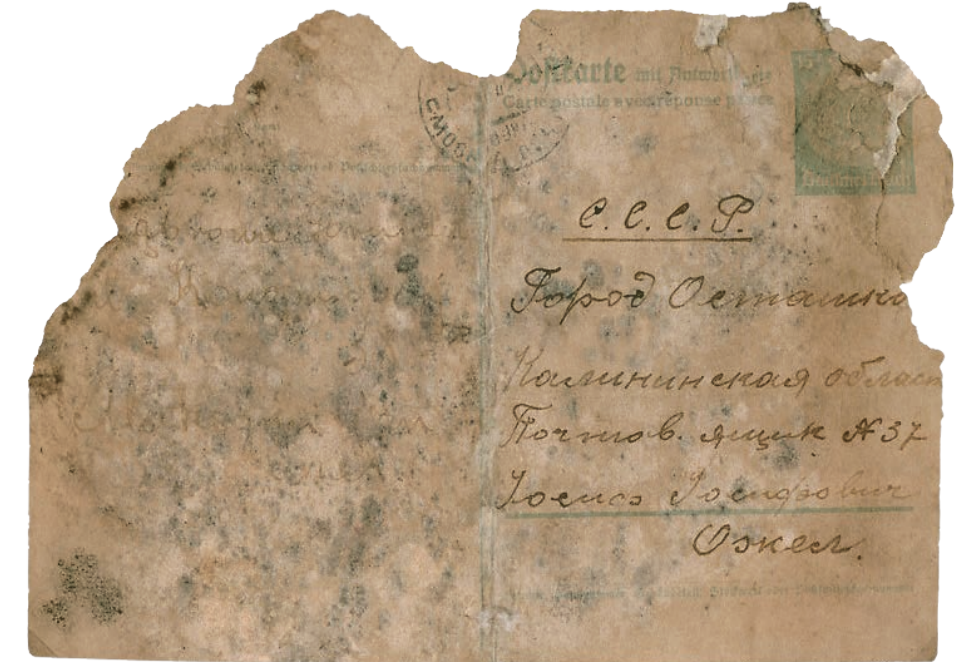
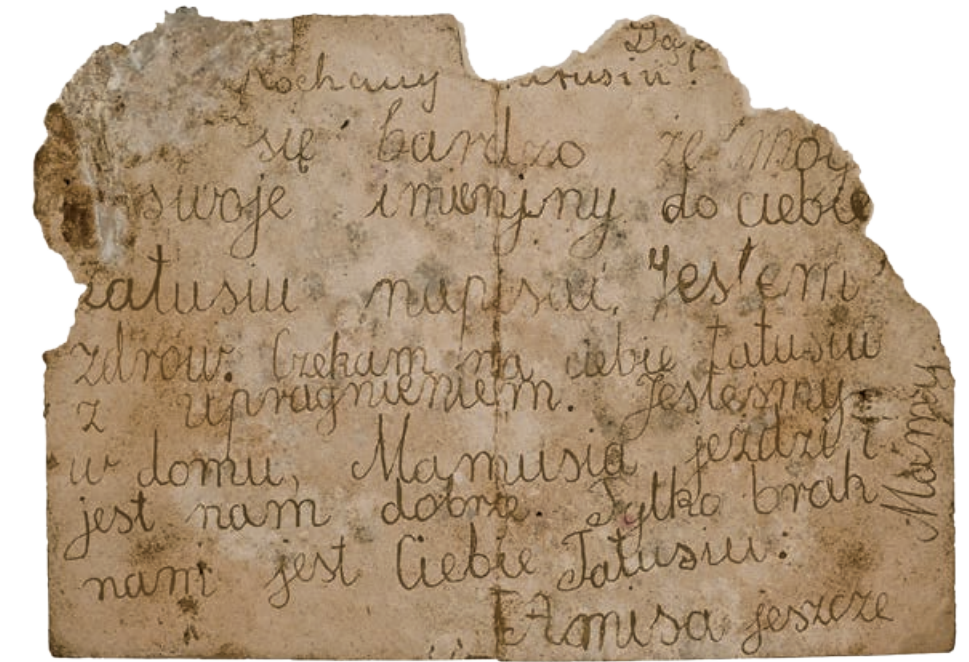
“We miss terribly...”

“Every prisoner of war corresponds with his family strictly according to instructions - one letter per month. [...] letters are forwarded to the political inspector, for review [...], and then [...] to the postal department”.

22 February 1940, Ostashkov. Report by P. Borisovets to P. Soprunienko on the condition of the camp) [in:] Katyń. Documents of the Massacre), vol. 1, Warsaw 1995

“Dearest Husband
I received your letter on 18 January our whole house was crying with great joy and Oles shouted: “Show Daddy”. We miss you terribly We are all healthy. Bronuś and Manusia go to school. I live where you left me I dug up potatoes - there were about 60 sacks. The wheat was nice Dear Stasiu I do my duty as much as I can If I have enough, it means that I am diligently providing for our dear children And home. Looking forward to hearing from you soon I kiss and my warmest greetings to you, your loving Kornela”

Letter found by Stanisław Kułakowski's remains; it is from his wife, Kornela (The Katyń Museum)

Fragmenty listów znalezionych w zbiorowych mogiłach w Miednoje. Muzeum Katyńskie
Fragments of letters found in mass graves in Mednoye. Katyn Museum

Obrączka z inicjałami Ż.B. i datą ślubu – 6 VIII 1939 r., wieczne pióro i kałamarz z zaschniętym atramentem odnalezione w zbiorowych mogiłach w Miednoje. Muzeum Katyńskie
The wedding ring with initials Ż.B. and date of marriage – 6 August 1939, fountain pen and inkwell with dried ink were found in mass graves in Mednoye. Katyn Museum

Rodzina państwa Ozimek. Starszy posterunkowy Jan Ozimek wraz z małoletnim synem Stanisławem zostali zamordowani w Kalininie (Twerze), żona Jadwiga z dziećmi: Kazimierzem, Marią i Heleną oraz ich babką Marią Ogonek zostali deportowani do Kazachstanu 13 kwietnia 1940 r. Fot. ze zbiorów rodzinnych

The family of Mr and Mrs Ozimek. Chief Constable Jan Ozimek and his underage son Stanisław were murdered in Kalinin (Tver), while his wife Jadwiga with children: Kazimierz, Maria and Helena, and their grandmother Maria Ogonek were deported to Kazakhstan on 13 April 1940. Photo the from family collection

„...wierzą, że są odsyłani do domów”

„Sprawy znajdujących się w obozach dla jeńców wojennych 14 700 osób, [...] jak też sprawy [...] znajdujących się w więzieniach w zachodnich obwodach Ukrainy i Białorusi 11 000 osób [...] – rozpatrzyć w trybie specjalnym, z zastosowaniem wobec nich najwyższego wymiaru kary – rozstrzelanie.

II. Sprawy rozpatrzyć bez wzywania aresztowanych i bez przedstawiania im zarzutów [...]”.

1940 marzec 5, Moskwa. Wyciąg z protokołu nr 13 posiedzeń Biura politycznego KC WKP(b). Decyzja w sprawie wymordowania polskich jeńców wojennych i więźniów [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

Tajną operację wymordowania ponad 22 tys. ludzi przeprowadzano w głębokiej tajemnicy. Jej pierwszym elementem było przetransportowanie jeńców do miejsc kaźni.

„Wysyłka przebiega w sposób zorganizowany i spokojny [...]”.

1940 kwiecień 10, Ostaszków. Meldunek polityczny komisarza obozu I. Jurasowa dla S. Niechoroszewa o nastrojach wśród jeńców wojennych [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 2, Warszawa 1998

„Jeśli w drodze do miejsca przeznaczenia [...] padną pytania [o to], dokąd ich wiozą, konwój może im wyjaśnić tylko: »Do pracy w innym obozie«”.

1940 marzec 4, Ostaszków. Meldunek G. Korytowa do naczelnika Wydziału Specjalnego Zarządu NKWD obwodu kalinińskiego kapitana bezpieczeństwa państwowego W. Pawłowa o naradzie w sprawie organizacji „rozładowania” obozów [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1, Warszawa 1995

“[...] they believe that they are being sent home”

“The cases of 14,700 persons in camps for prisoners of war, [...] and the cases of [...] 11,000 persons in prisons in the western regions of Ukraine and Belarus [...] shall be considered under a specific procedure, with the highest penalty – shooting applied to them.

II. The cases shall be considered without summoning the arrested persons and without presenting them with charges [...]”.

(5 March 1940, Moscow. Excerpt from Protocol No. 13 of the meetings of the Political Bureau of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union (b). Decision on the murder of Polish prisoners of war and prisoners) [in:] Katyń. Documents of the Massacre, vol.1, Warsaw 1995

“The dispatch is carried out in an organised and peaceful manner [...]”.

(10 April 1940, Ostashkov. Political report from the camp commissar I. Jurasov to S. Niechoroshev on the mood among the prisoners of war) [in:] Katyń. Documents of the Massacre, vol.2, Warsaw 1998

“if on the way to their destination [...] questions are asked [about] where they are being taken, the convoy overseers can only explain to them: »To work in another camp«”.

4 March 1940, Ostashkov. Report by G. Korytov to the head of the Special Department of the NKVD Board of the Kaliningrad region, Captain of State Security V. Pavlov, about a meeting on the organisation of “unloading” camps) [in:] Katyń. Documents of the Massacre, vol. 1, Warsaw 1995

The secret operation of murdering over 22 thousand people was carried out in deep secrecy. Its first element was the transport of prisoners of war to the places of execution.

Klucze należące do uwięzionych w Ostaszkowie, odnalezione w zbiorowych mogiłach w Miednoje. Muzeum Katyńskie

The keys belonging to those imprisoned in Ostashkov were found in mass graves in Mednoye. Katyn Museum

„Ziemia, nie zakryj mej krwi, by krzyk ukojenia nie zaznał” (Hi 16, 18)

„4 III pierwszy wyjazd g. 10.00 za ... ogółem 23 z 13 korpusu ...

6 IV drugi transport

III transport 8 IV 40 ... 9 IV transport

10 kwietnia 1940 g. 16.30 ... z Ostaszkowa g. 10.30 ...

11 IV w pociągu ja...

11 g. 10 stacja Kalinin...”

Dziennik odnaleziony przy szczątkach Józefa Cieplika zamordowanego w Kalininie (Muzeum Katyńskie)

„Tokariew: [...] pierwszy raz przywieziono 300 ludzi. Okazało się, że za dużo. Noc była krótka i trzeba było kończyć już o świcie.

[...] podjęto decyzję o 250 ludziach [...]. Mogły jednak być odchylenia, lecz tylko w stronę zmniejszenia, albowiem [...] noce stawały się krótsze, krótsze i krótsze. Mogły być odchylenia...”

1991 marzec 20, Włodzimierz Wołyński, Protokół z przesłuchania D. Tokariewa [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 2, Warszawa 1998

„Codziennie było tak samo. Wprowadzali do izby, walili w potylicę. I to wszystko”

D. Tokariew, wypowiedź z filmu *Nie zabijaj*, reż. J. Gębski, 1991

“Earth, do not cover my blood, may my cry never be laid to rest” (Job 16:18)

“4 March the first departure at 10 a.m. for ... in total 23 from 13th Corps ...

6 April the second transport

the third transport on 8 April 1940 ... on 9 the fourth transport

10 April 1940 at 4.30 p.m. ... from Ostashkov at 10.30 a.m.

...

11 April I am on the train ...

11 April at 10 a.m. the Kalinin station...”

A diary found by the remains of Józef Cieplik murdered in Kalinin (the Katyń Museum).

“Tokariew: [...] 300 people were brought in for the first time. It turned out to be too many. The night was short and we had to finish already at dawn.

[...] a decision was made for 250 people [...]. However, there could have been deviations, but only in the direction of decreasing, because [...] the nights were getting shorter, shorter and shorter. There could have been deviations...”

20 March 1991, Włodzimierz Wołyński, Minutes of the interrogation of D. Tokariew [in:] Katyń. Documents of the Massacre, vol.2, Warsaw 1998

„Every day it was the same. People would be led into a chamber and killed with a shot to the back of the head. End of story”

D. Tokariew, statement from the film *“Nie zabijaj”* (Thou shalt not kill), directed by J. Gębski, 1991

Budynek Zarządu NKWD w Kalininie – miejsce egzekucji polskich jeńców obozu w Ostaszkowie i obywateli sowieckich. Fot. Aleksander Załęski

The building of the NKVD Board in Kalinin – the place of execution of Polish prisoners of the Ostashkov camp and Soviet citizens. Photo by: Aleksander Załęski

„...prawda, nawet najboleśniejsza, wyzwala. Łączy”

„Strona sowiecka, wyrażając głęboki żal w związku z tragedią katyńską, oświadcza, że stanowiła ona jedno z najcięższych przestępstw stalinizmu”.

1990 kwiecień 7, Moskwa. Wyciąg z uchwały Biura Politycznego KC KPZR w sprawie komunikatu TASS ujawniającego odpowiedzialność NKWD za zbrodnię katyńską [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 4, Warszawa 2005

*„Nie da się zbudować trwałych relacji na kłamstwie. Kłamstwo dzieli ludzi i narody. Przy-
nosi nienawiść i złość. Dlatego potrzeba nam prawdy [...].*

*My, chrześcijanie, wiemy o tym dobrze: prawda, nawet najboleśniejsza, wyzwala. Łączy.
Przynosi sprawiedliwość. Pokazuje drogę do pojednania.*

Sprawmy, by katyńska rana mogła się wreszcie zagoić i zabiżnić”.

Przemówienie Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, przygotowane na uroczystości w Katyniu 10 IV 2010 r.

[w:] A. Przewoźnik, J. Adamska, Katyń. Zbrodnia, prawda, pamięć, Warszawa 2010

“...truth, even the most painful truth, liberates. It unites”

*“While expressing deep regret over the Katyn tragedy, the Soviet side declares that it con-
stituted one of the gravest crimes of Stalinism.”*

*7 April 1990, Moscow. Excerpt from the resolution of the Political Bureau of the Central Committee of the CPSU
on the TASS communiqué revealing the responsibility of the NKVD for the Katyn massacre) [in:] Katyń. Docu-
ments of the Massacre), vol.4, Warsaw 2005*

*“It is impossible to establish lasting relations on lies. Lies divide people and nations. They
bring hatred and anger. That is why we need the truth. [...].*

*We Christians know that well: the truth, even the most painful truth, liberates. It unites. It
brings justice. It shows the way to reconciliation.*

Let us make the Katyn wound finally heal and scar.”

*Speech of the President of the Republic of Poland, Lech Kaczyński, prepared for the ceremony in Katyn on 10
April 2010) [in:] (Katyń. Crime, truth, memory, Warsaw 2010*

Polski Cmentarz Wojenny w Miednoje, otwarty w miejscu ukrycia szczątków jeńców Ostaszkowa zgładzonych w Kalininie. Obok spoczywają szczątki wielu innych ofiar NKWD, m.in. straconych w ramach czystek 1937 r. Fot. IPN

The Polish War Cemetery in Mednoye was opened where the remains of the Ostashkov war prisoners exterminated in Kalinin were hidden. The remains of many other victims of the NKVD, including those executed during the purges of 1937, are buried nearby. Photo by: IPN

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2022
© Copyright by the Institute of National Remembrance, Warsaw 2022

Wystawa przygotowana przez / Exhibition prepared by:

Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu /
the Institute of the National Remembrance – Commission for the Prosecution
of Crimes against the Polish Nation

Scenariusz / Scenario:

dr / PhD Ewa Kowalska, Kamila Sachnowska

Współpraca / Cooperation:

Sergiusz Kazimierczuk, dr / PhD Marek Kozubel

Koncepcja plastyczna / Art concept:

Jarosław Kłaput/Kłaput Project

Recenzja / Review:

dr / PhD Paweł Libera

Redakcja / Editing:

dr / PhD Magdalena Baj

Tłumaczenie na jęz. angielski / Translation:

LinguaLab

Skład / Typesetting:

Tandem Studio

Druk katalogu / Catalogue printing:

Drukarnia Read Me, Łódź / Read Me Publishing, Lodz

Na wystawie zostały wykorzystane zdjęcia i materiały ze zbiorów /

The exhibition uses photographs and materials from the collections of:

Bundesarchiv, IPN, Katyń Museum, Nara College Park,
Archiwum rodziny Mazurkiewiczów / Mazurkiewicz family archive

Autorzy zdjęć / Photo authors:

Aleksander Załęski, Michał Siemiński (IPN)

ISBN 978-83-8229-442-2